

УДК 376.42

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-2-38>

Люба ІВАНИЦЬКА,
orcid.org/0000-0002-0903-2223
старший вчитель, вчитель вищої категорії
Комунального закладу Львівської обласної ради
Навчально-реабілітаційний центр I–II ступенів «Мрія»
(Львів, Україна) bivanytska@gmail.com

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ СПЕКТРУ АУТИЗМУ В КОРЕКЦІЙНІЙ РОБОТІ ВЧИТЕЛЯ-ДЕФЕКТОЛОГА

Дітям з розладами спектру аутизму необхідні адекватні освітні умови, які сприяють формуванню вмінь і навичок, необхідних для соціалізації та орієнтації в навколишньому середовищі та повсякденних життєвих ситуаціях. Індивідуально-психологічні проблеми дітей з розладами спектру аутизму широко висвітлені в науковій літературі. Дослідниками напрацьовано значний за обсягом теоретичний і практичний матеріал, обґрунтовано кілька різних підходів до вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму в корекційній роботі вчителя-дефектолога.

Мета статті полягає в упорядкуванні існуючих наукових праць, підходів, які досліджують шляхи вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму в корекційній роботі вчителя-дефектолога.

У статті проаналізовано трактування сутності категорій «аутизм» та «розлади спектру аутизму» через призму наукових досліджень. Визначено, що робота з обстеження дітей з розладами спектру аутизму повинна бути спрямована на максимальне використання можливостей і здібностей таких дітей для успішного включення їх в освітнє середовище. Наведено чотири групи дітей з аутизмом у відповідності до тяжкості аутистичних проблем та ступеня порушення психічного розвитку. Встановлено, що під час зарахування дітей з розладами спектру аутизму в школу враховується група тяжкості аутистичних проблем і рекомендується або очно-заочна форма навчання, або очна форма навчання. Проаналізовано структуру спеціальної індивідуальної програми розвитку дітей з розладами спектру аутизму. Наведено модель соціально-психологічного супроводу дитини з розладами спектру аутизму. Встановлено, що застосування ефективних методів та спеціальних технік у корекційній роботі вчителя-дефектолога сприяють вирішенню індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму. Визначено, що в основі роботи вчителя-дефектолога лежить інтенсивна програма АВА як одна з найефективніших методик корекції аутистичних розладів.

Ключові слова: індивідуально-психологічні проблеми, діти з розладами спектру аутизму, корекційна робота, вчитель-дефектолог.

Liuba IVANYTSKA,
orcid.org/0000-0002-0903-2223
Senior Teacher, Teacher of the Highest Category
Municipal Institution of the Lviv Regional Council Educational
and Rehabilitation Center «Dream» I–II degrees
(Lviv, Ukraine) bivanytska@gmail.com

WAYS OF SOLVING INDIVIDUAL-PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF CHILDREN WITH DISORDERS OF AUTISM SPECTRUM IN CORRECTIONAL WORK OF TEACHER-DEFECTOLOGICAL

Children with autism spectrum disorders need adequate educational conditions that promote the development of skills and abilities necessary for socialization and orientation in the environment and everyday life situations. Individual psychological problems of children with autism spectrum disorders are widely covered in the scientific literature. Researchers have developed a significant amount of theoretical and practical material, substantiated several different approaches to solving individual psychological problems of children with autism spectrum disorders in the correctional work of a special education teacher.

The purpose of the article is determined in the ordering of existing scientific works, approaches that explore ways to solve individual psychological problems of children with autism spectrum disorders in the correctional work of a teacher-special educator.

The paper analyzes the interpretation of the essence of the categories of autism and autism spectrum disorders through the prism of scientific research. It is determined that the work on the examination of children with autism spectrum disorders should be aimed at maximizing the capabilities and abilities of such children for their successful inclusion in the educational environment. Four groups of children with autism are listed according to the severity of autistic problems and the degree of mental retardation. It is established that when enrolling children with autism spectrum disorders in school, the group of severity of autistic problems is taken into account and either full-time and part-time education or full-time education is recommended. The structure of a special individual program for the development of children with autism spectrum disorders is analyzed. The model of social and psychological support of a child with autism spectrum disorders is presented. It is established that the use of effective methods and special techniques in the correctional work of a special education teacher helps to solve individual psychological problems of children with autism spectrum disorders. It is determined that the work of a special education teacher is based on the intensive ABA program as one of the most effective methods of correcting autistic disorders.

Key words: individual psychological problems, children with autism spectrum disorders, correctional work, special education teacher.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку корекційної педагогіки характеризуються індивідуалізацією та диференціацією навчання дітей, які мають особливі освітні потреби. Головний зміст корекційно-педагогічного та навчально-виховного процесів зосереджується на специфічній особистості дитини з урахуванням особливостей її розвитку, схильності до пізнання тощо. Серед дітей з обмеженими можливостями здоров'я, тобто тих, хто має різні відхилення у психофізичному та соціально-особистісному розвитку та потребує спеціальної допомоги, виділяються діти, в яких на перший план виступають розлади в емоційно-вольовій сфері. Категорія дітей із розладами емоційно-вольової сфери вкрай неоднорідна. Основною особливістю таких дітей є порушення чи затримка в розвитку вищих соціалізованих форм поведінки, що передбачають взаємодію з іншою людиною: хід її думок, почуттів, поведінкових реакцій. При цьому діяльність, не опосередкована соціальною взаємодією (гра, конструювання, фантазування, вирішення інтелектуальних завдань на самоті тощо), може протікати на високому рівні.

Діти з розладами спектру аутизму становлять основну групу дітей, які мають найважчі порушення в соціально-особистісному розвитку, що потребують спеціальної психолого-педагогічної та медичної допомоги. За відсутності своєчасної діагностики та адекватної допомоги діти з аутизмом часто залишаються не вивченими та не адаптуються в соціальному середовищі. Водночас унаслідок своєчасно розпочатої корекційної роботи вчителя-дефектолога можливо подолання низки негативних проявів та адаптація дитини до соціуму, тому актуальним є дослідження шляхів вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму в корекційній роботі вчителя-дефектолога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику шляхів вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру

аутизму в корекційній роботі вчителя-дефектолога досліджує незначна кількість науковців. Зокрема, наукові праці Б. Томпсона, В. М. Башиної, В. Н. Касаткіної, Г. А. Кадирова, Є. Л. Міцана, І. О. Баранова, Л. А. Міхєєва, Л. В. Савчука, Л. І. Грачова, О. С. Рудіка, П. Сансона, С. А. Морозова, С. Д. Роджерса, Т. Пітерса, Т. С. Кузьміна, Т. Ю. Галочкіна, присвячені аналізу сутності, характерних ознак та особливостей формування навчального процесу дітей з розладами спектру аутизму.

Метою роботи є дослідження шляхів вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму в корекційній роботі вчителя-дефектолога. Для досягнення мети визначено такі завдання: 1) визначити сутність та характерні ознаки аутизму і розладів спектру аутизму; 2) навести класифікацію дітей у відповідності до тяжкості аутистичних проблем та ступеня порушення психічного розвитку; 3) сформулювати модель соціально-психологічного супроводу дитини з розладами спектру аутизму; 4) визначити шляхи вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму.

У проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема: аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, системно-структурний аналіз.

Виклад основного матеріалу. Сукупність комунікативних, соціальних та поведінкових порушень, що відзначаються під час розладів спектру аутизму, диктує необхідність створення специфічних умов у процесі організації корекційно-розвивальної роботи (Башина, 1999; Гілберт, Пітерс, 2002; Морозов, 2002: 19; Касаткін, Хаустов, 2008: 8). Під сутністю терміна «розлади спектру аутизму» прийнято розуміти триаду симптомів: порушення у сфері соціальної взаємодії, порушення комунікації (здатності до спілкування), а також стереотипність поведінки (Мицан, Аболмасова, 2017: 212; Сатмари, 2013). Тому виникає необхідність спеціального психолого-

педагогічного супроводу дітей, які мають розлади спектру аутизму, що передбачає створення спеціальних умов для їх навчання і виховання й своєчасність надання їм корекційної допомоги (Кадырова, 2019: 75).

Аутизм визначається як порушення розвитку нервової системи, яке проявляється впродовж перших трьох років життя. Виділяють основні області, в яких аутизм проявляється особливо яскраво: мова та комунікація, соціальна взаємодія, уява, емоційна сфера. Для дитини з аутизмом характерні проблеми у спілкуванні та соціалізації, нездатність установалення емоційних зв'язків, порушення мовного розвитку, обмежені й повторювані дії та інтереси. Необхідно зазначити, що для дітей із розладами спектру аутизму характерний аномальний розвиток усіх секторів психіки: інтелектуальної і емоційної сфер, сприйняття, моторики, уваги, пам'яті та мови (Савчук, Михеєва, 2019: 244–245).

Дитина з аутизмом відчуває значні складнощі в соціальній взаємодії, що негативно позначається на можливості її виховання і навчання і в більшості випадків зумовлює відставання в психічному розвитку. Труднощі в зміні поведінки відповідно до вимог навколишнього світу, порушення комунікації, швидке закріплення негативних вражень виявляються негативними факторами, які ускладнюють процес засвоєння організаційних вимог у дошкільних закладах. У зв'язку з цим у дітей з розладами спектру аутизму легко виникають поведінкові порушення, які виявляються в агресії, наростанні аутоstimуляцій як способів заглушити неприємні враження та негативізм (Кадырова, 2019: 76).

Робота з обстеження дітей з розладами спектру аутизму повинна бути спрямована на максимальне використання можливостей і здібностей таких дітей для успішного включення їх в освітнє середовище навчальної організації. У зв'язку з цим перед фахівцями постає низка завдань, а саме:

– уточнення психічного стану дитини та її потенціалу стосовно отримання максимально доступної освіти;

– визначення освітнього напрямку, який має бути адекватно виявленим у відповідності до індивідуальних характеристик дітей;

– психолого-просвітницька консультація батьків або законних представників дітей, навчальних, медичних і соціальних працівників. У разі потреби консультування має охоплювати також працівників інших установ і відомств, які представляють інтереси дитини в сім'ї, освітній організації, суспільстві в цілому;

– моніторинг динаміки навчання та рівня соціальної адаптації до процесу включення дитини в освітнє середовище;

– розроблення і проведення профілактичних та корекційно-розвивальних заходів щодо дитини з розладами спектру аутизму;

– просвітницька діяльність, яка скерована на підвищення психологічної, педагогічної та медико-соціальної культури спеціалістів і педагогічних працівників (Bystrova, Tokarskaya, Vuković, 2019: 66).

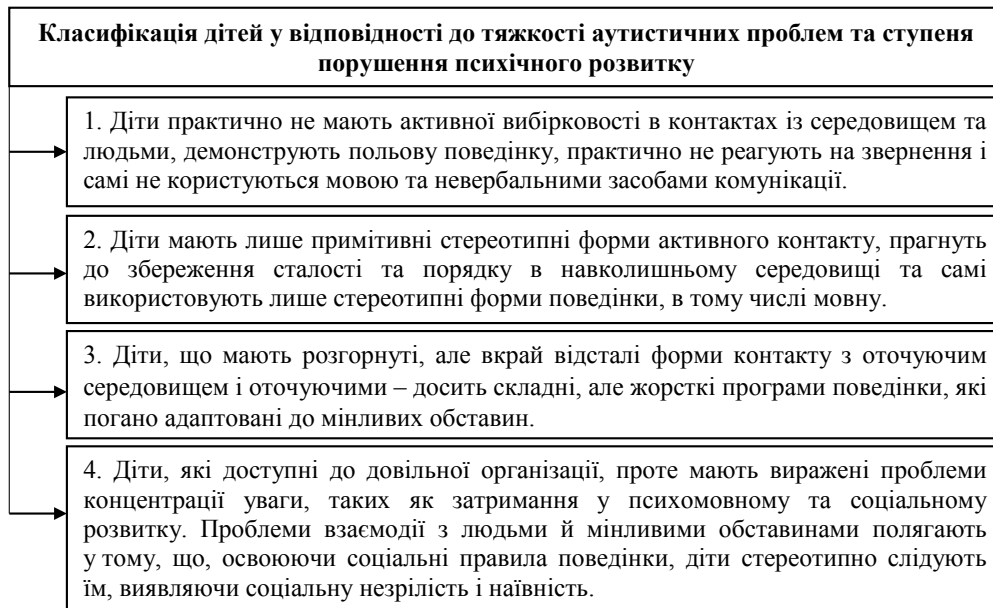
У відповідності до тяжкості аутистичних проблем та ступеня порушення психічного розвитку виділяють чотири групи дітей з аутизмом – від найважчих форм до легших (за класифікацією О. С. Никольської) (див. рис. 1) (Никольська та ін., 2010).

Особливості та своєрідність психофізичного розвитку дітей з розладами спектру аутизму визначають специфіку їхніх освітніх потреб. Урахування таких потреб визначає необхідність створення адекватних умов, які сприяють розвитку особистості дітей та успішної їх соціалізації. Під час зарахування того, хто навчається, в школу, враховується група тяжкості аутистичних проблем і рекомендується одна з двох форм навчання:

1. Очно-заочна форма навчання (навчання вдома), за якої дитина частково включається в освітній процес (відвідує заняття зі спеціалістами соціально-психологічної служби, бере участь у позаурочній діяльності та позакласних заходах спільно з батьками).

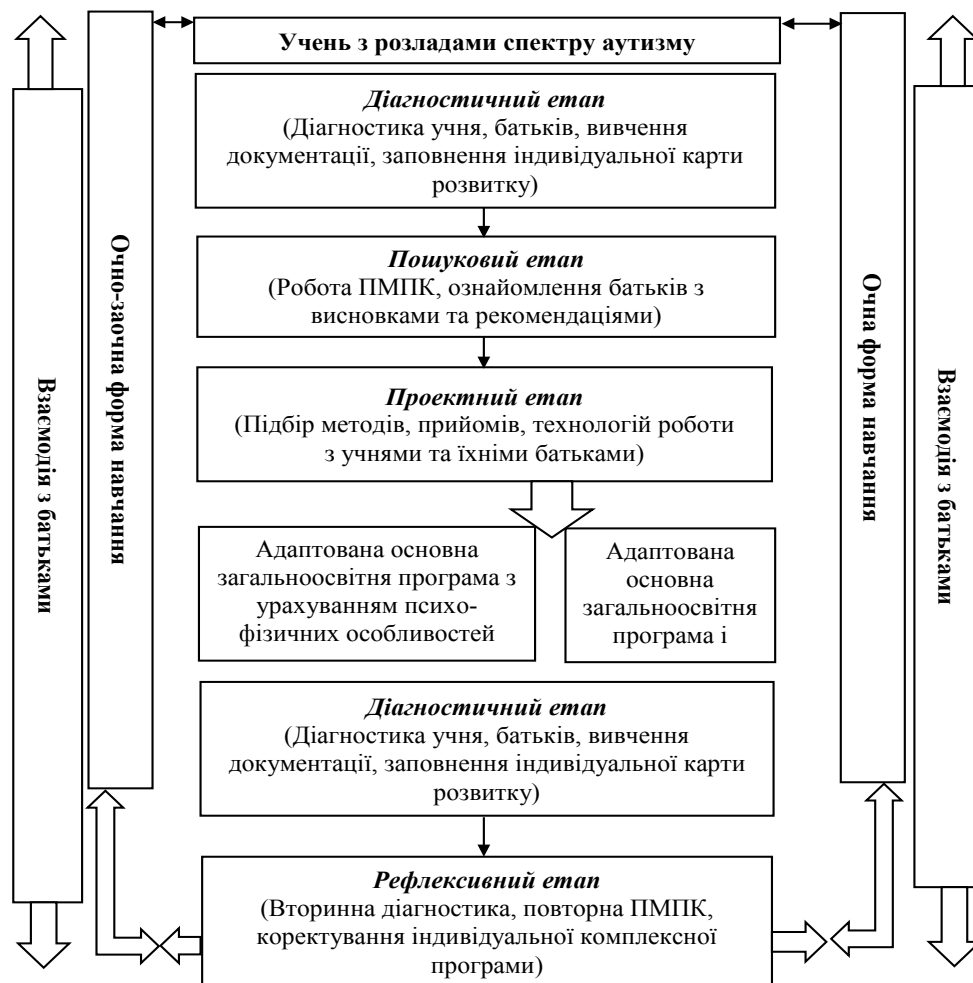
2. Очна форма навчання – повне включення до освітнього процесу. Необхідно зазначити той факт, що дитина, відчуваючи найважчі труднощі, перебуває в розвитку. У період навчання дитини з розладами спектру аутизму в школі можлива зміна форми навчання за наявності позитивної чи негативної динаміки, бажання батьків та рекомендацій шкільного консилиуму.

За рекомендацією Психолого-медико-педагогічної консультації (далі – ПМПК), визначається адаптована основна освітня програма навчання дітей з розладами спектру аутизму: Варіант 8.3 рекомендується для дітей з розладами спектру аутизму з легким ступенем розумової відсталості чи Варіант 8.4 рекомендується для дітей з розладами спектру аутизму з помірною, важкою, глибокою розумовою відсталістю. Для кожного варіанта складається індивідуальний навчальний план, який включає обов'язкові корекційні курси, спрямовані на формування в дітей з розладами спектру аутизму навчальної поведінки та соціально-побутових навичок, розвиток засобів вербальної та невербальної комунікації.

Рис. 1. Класифікація дітей у відповідності до тяжкості аутистичних проблем та ступеня порушення психічного розвитку

Примітки: сформовано автором на основі джерела: (Никольська та ін., 2010).

Рис. 2. Модель соціально-психологічного супроводу дитини з розладами спектру аутизму

Примітки: сформовано автором на основі джерела: (Сансон, 2015).

Для дітей, які навчаються за Варіантом 8.4, розробляються спеціальні індивідуальні програми розвитку (далі – СППР). Метою реалізації такої програми є формування соціально-значимих умінь та навичок, необхідних для соціалізації на основі поетапного, планомірного розширення життєвого досвіду в доступних для кожного учня межах. У розробці СППР беруть участь усі фахівці, які працюють із дитиною за участю її батьків. Структура спеціальної індивідуальної програми розвитку включає:

1. Загальні відомості про дитину.
2. Характеристику, що включає оцінку розвитку учня на момент складання програми та визначальні пріоритетні напрями виховання і навчання дитини.
3. Індивідуальний навчальний план.
4. Позаурочну діяльність.
5. Зміст освіти в умовах освітньої організації та сім'ї.
6. Організацію реалізації потреби в догляді та нагляду.
7. Перелік фахівців, що беруть участь у розробленні та реалізації СППР.
8. Перелік можливих завдань, заходів і форм співробітництва освітньої організації та сім'ї учня.
9. Перелік необхідних технічних засобів та дидактичних матеріалів.
10. Засоби моніторингу та оцінки динаміки навчання.
11. Фахівців, які реалізують СППР (Рудик, 2015).

Пропонуємо модель соціально-психологічного супроводу дитини з розладами спектру аутизму (див. рис. 2).

Корекційно-розвивальний супровід включає такі блоки: психологічний супровід, логопедичний супровід, дефектологічний супровід, педагогічний, тьюторський супровід, лікувально-оздоровчий, а також виховний супровід. Основною метою роботи вчителя-дефектолога з дітьми з розладами спектру аутизму є розвиток умінь соціальної взаємодії: формування адекватного сприйняття навколишніх предметів, спілкування з людьми та навколишнім і соціальним середовищем. Пріоритетний напрям у роботі вчителя-дефектолога – правильно оцінити індивідуальні можливості кожної дитини та на основі висновків підібрати програми розвитку та навчання.

Основні шляхи вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму полягають у корекційній роботі вчителя-дефектолога, який застосовує ефективні методи та спеціальні техніки (Сансон, 2015). Головними механізмами реалізації програми корекційної роботи є оптимально побудована взаємодія фахів-

ців освітньої організації, що забезпечує комплексне, системне супроводження освітнього процесу, та соціальне партнерство, що передбачає професійну взаємодію освітньої організації із зовнішніми ресурсами (організаціями різних відомств, іншими інститутами суспільства). Корекційно-розвивальна робота включає: підбір програм/методик, методів та прийомів навчання відповідно до особливих освітніх потреб дитини з розладами спектру аутизму; проведення вузькими спеціалістами індивідуальних та групових корекційно-розвивальних занять, спрямованих на подолання порушень розвитку та труднощів навчання (вчителя-логопеда, вчителя-дефектолога, педагога-психолога); вплив на навчально-пізнавальну діяльність дитини, спрямовану на формування універсальних навчальних дій та корекцію відхилень у розвитку; корекцію та розвиток вищих психічних функцій; розвиток та корекцію соціально-емоційних та комунікативних навичок, соціально-побутових компетенцій дітей з розладами спектру аутизму; усунення небажаних форм поведінки дітей з розладами спектру аутизму.

З огляду на це визначаються конкретні напрями та зміст діяльності фахівців у межах психолого-педагогічного супроводу дітей з розладами спектру аутизму: діагностичне, корекційно-розвивальне, аналітичне, консультативно-просвітницьке, організаційно-методичне (Программа коррекционной работы, 2016).

В основі роботи вчителя-дефектолога лежить інтенсивна програма АВА як одна з найефективніших методик корекції аутистичних розладів. Ця програма базується на поведінкових технологіях та методах навчання. Модель «стимул-реакція-результат» передбачає розбивку необхідної навички на послідовні етапи. Для досягнення бажаного результату використовуються підказки та стимули, а правильні події закріплюються до автоматизму. Для кожної дитини складається індивідуальний план поетапного розвитку. Важливою умовою корекційної роботи з дітьми цієї категорії є адаптація навколишнього предметного середовища до потреб дитини. У роботі вчителя-дефектолога використовуються принципи структурованого навчання:

1. Заняття будуються з огляду на інтереси дитини.
2. Послідовність у своїх діях (усе сказане педагогом підтверджується наступними діями).
3. Будь-яке завдання, прохання чи гра потребують завершення, яке вимагає суворості в діях дорослого, що допомагає структурувати діяльність дитини.

4. Заняття починаються з найпростіших знайомих дитині вправ, пов'язаних із позитивними емоціями.

5. Багаторазове повторення не тільки на заняттях, а й у побутових ситуаціях, де гра сприяє виробленню та закріпленню необхідної навички або знання.

6. У роботі використовується принцип наочності в навчанні з подальшим перенесенням зорового образу (сприйняття) у словесну форму (слухове сприйняття).

На корекційних заняттях використовуються елементи емоційно-рівневого підходу. В основі цього підходу лежить корекція емоційних розладів дітей-аутистів. Робота вчителя-дефектолога ведеться в тісному контакті з учителем-логопедом, педагогом-психологом, класним керівником. Регулярно обговорюється робота дитини під час уроків і занять та проблеми, що виникають під час навчання, і шляхи їх подолання (Шрам, 2013).

Особливої уваги в підходах до соціалізації набувають техніки «випадкового навчання» (англ. incidental teaching), що в працях дослідників (Rogers, 2000: 402; Thompson, 2019) окреслені як педагогічна методика в мовленнєвій терапії, ерготерапії тощо. Використання можливостей «випадкового навчання» передбачає використання вчителями, терапевтами, батьками природних можливостей навчання. Зокрема, для дитячого віку, відповідно до вікових особливостей психофізіологічного розвитку, центральним інструментом навчання стає гра, що не тільки приносить задоволення й позитивні емоції, але й розвиває соціальні навички. У процесі гри легше в активний спосіб змодельовати й закріпити бажаний варіант соціальної реакції. «Випадкове навчання» в процесі гри підсилює спроби дітей з розладами спектру аутизму поводитися бажаним чином, тренує бажані моделі поведінки.

Ще один із трендів сучасної інклюзії – корекція основного реагування, або тренінг зі зворотним реагуванням (англ. pivotal response training, PRT). Під час цієї методики певна модель поведінки дітей з розладами спектру аутизму розглядається як центральна, базова. Вважається, що зміна основної моделі поведінки впливає на зміну інших, пов'язаних типів поведінки без спеціального націлювання на це. Отже, через коригування основної моделі можна досягти швидких корекцій інших моделей – похідних. Доречно поєднувати цей різновид техніки із символічними ігровими методиками (англ. symbolic play training) та мовними тренуваннями (англ. language training). Це дає змогу тренувати й розширювати цільові навички дітей з розладами спектру аутизму, посилювати пози-

тивні реакції та зменшувати залежність дитини від дорослого наставника, пропорційно збільшуючи навички самостійної соціальної поведінки.

Результативною також є методика візуальних підказок (англ. visual cuing system), що базується на процедурі «згасання/зникнення сценарію» (англ. script-fading procedure). Це технологія поведінкового аналізу, яку можна використовувати для навчання мовлення й комунікативних соціальних навичок, що особливо підходить для взаємодії з дітьми з розладами спектру аутизму. Сценарієм є написані чи зафіксовані на аудіоносій слово, фраза або речення, що використовується як модель для тренування комунікативних навичок. Основна мета процедури згасання сценарію – збільшення кількості незаписаних соціальних взаємодій (англ. unscripted social interactions), що виробляються учасниками в процесі згасання й зникнення фіксованого сценарію. Коли діти з аутизмом навчаються точно передавати зафіксовані сценарії, такі сценарії зникають, тоді як кількість незафіксованих соціальних взаємодій має систематично збільшуватися з наступним введенням і подальшим зникненням фіксованих сценаріїв. Незаписані соціальні взаємодії визначаються як вислови, що відрізняються від фіксованих первинних сценаріїв, більше ніж просто застосуванням інших часових форм, таких як: дієслова, сполучники, артиклі, прийменники й займенники, що використовується дітьми з розладами спектру аутизму в процесі мовлення. Також для збільшення соціальних взаємодій дітей з розладами спектру аутизму в педагогічній практиці активно використовуються техніки відеомодельовання (англ. video-modeling techniques) та методики прямих інструкцій (англ. direct instruction procedure) (Rogers, 2000: 405).

Корекційно-розвивальна робота педагога-психолога полягає в допомозі дитині з розладами спектру аутизму адаптуватися до навколишньої дійсності, досягти необхідного в її віці рівня життєвої компетенції за допомогою розвитку комунікативної та емоційно-вольової сфер. Корекційна робота здійснюється поетапно, виходячи зі ступеня виразності аутистичного дизонтогенезу учня. Адаптація дитини до умов школи базується на використанні найпростіших – тактильних, пантомімічних, моторних – форм контактів, за умови вільного вибору та польової поведінки.

Основним завданням учителя-логопеда є розширення словникового запасу, розвиток спроможності до складання речень за картинками, їхніми серіями, як і робота над зв'язковим текстом, що складається з бесід, переказу, драмати-

зації різних тем, відтворення віршованого мовлення та інших завдань. Логопедична робота починається з визначення мовленнєвої патології, властивої дітям із розладами спектру аутизму: невикористання мови як засобу спілкування; монотонність; тихе звучання, що переривається окремими вигуками; називання себе в другій або третій особі; відсутність звернення до мовлення; вживання безособових слів, команд; використання слів у обмежених контекстах. Глибина аутистичних розладів не дозволяє відразу приступити до сприйняття розуміння дитиною зверненої до неї мови та розвитку семантичної сторони, тому вчителю-логопеду необхідно дотримуватися відповідних етапів роботи.

Тьютор – спеціаліст, який здійснює безпосередній супровід дитини з розладами спектру аутизму впродовж навчального дня – на фронтальних та індивідуальних (якщо є потреба) заняттях, під час зміни, виконання тих чи інших режимних моментів. Основне завдання тьютора – допомога самій дитині, її батькам, вчителю та іншим учасникам освітнього процесу в адаптації у новому середовищі, формуванні навчальних навичок та навичок адаптивної поведінки.

Класний керівник забезпечує ефективну взаємодію суб'єктів освітнього процесу, що є однією з найважливіших умов успішного включення того, хто навчається, з розладами спектру аутизму та їхніх батьків до освітнього середовища. Вихователь діє паралельно з класним керівником, а також продовжує корекційно-розвивальну роботу в другій половині дня. Батьки даної категорії учнів є активними учасниками освітнього процесу. Знання фахівців та батьків про особливості дитини повинні доповнювати один одного й бути основою для вироблення єдиної стратегії та тактики

щодо дитини – і в освітній установі, і вдома (Савчук, Михеева, 2019: 249).

Отже, досвід роботи з дітьми з розладами спектру аутизму демонструє, що чим раніше розпочато корекційну роботу, тим більше вона буде результативнішою. Надання допомоги необхідно розпочинати вже в ранньому віці, коли у дітей активно виявляються ознаки аутистичних розладів, що дозволить значною мірою створити сприятливі умови для підвищення рівня соціальної адаптації дитини.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму визначається як основний бажаний результат у корекційній роботі вчителя-дефектолога. Найбільш перспективною формою навчання дитини з розладами спектру аутизму є поступова, індивідуально дозована і спеціально підтримана інтеграція в групу дітей з відсутністю або меншою вираженістю проблем комунікації. Для кожної дитини з розладами спектру аутизму спеціалістами формується індивідуальний освітній маршрут. Відзначимо, що організація корекційно-розвивальної роботи з дітьми з розладами аутистичного спектру в умовах групи сприяє встановленню емоційного контакту, передачі соціального досвіду, введенню їх у культуру, залученню дітей до розвиваючої взаємодії і є одним із варіантів надання цілеспрямованої психолого-педагогічної допомоги.

Отримані результати дослідження можуть бути використані для вдосконалення корекційної роботи вчителя-дефектолога для вирішення індивідуально-психологічних проблем дітей з розладами спектру аутизму, що підвищить рівень надання освітніх послуг для дітей з розладами спектру аутизму та покращить поточну якість освіти для них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башина В. М. Аутизм в детстве. Москва : Медицина, 1999.
2. Гилберт К., Питерс Т. Аутизм: Медицинское и педагогическое воздействие : Книга для педагогов-дефектологов / Пер. с англ. О. В. Деряевой ; под науч. ред. Л. М. Шипицыной, Д. Н. Исаева. Москва : Владос, 2002.
3. Морозов С. А. Детский аутизм и основы его коррекции (материалы к спецкурсу). Москва : СигналЪ, 2002.
4. Касаткин В. Н., Хаустов А. В. Опыт организации работы специализированного центра для детей с расстройствами аутистического спектра. *Детский аутизм: исследования и практика*. 2008. С. 7–24.
5. Мицан Е. Л., Аболмасова Л. С. Создание коррекционно-развивающей среды для детей с расстройством аутистического спектра в домашних условиях. *Актуальные проблемы современной науки, техники и образования* : тезисы докладов 77-й международной нацнотехнической конференции. Магнитогорск : Изд-во Магнитогорск. гос. техн. ун-та им. Г. И. Носова, 2017. Т. 2. С. 210–212.
6. Сатмари П. Дети с аутизмом. Санкт-Петербург : Питер, 2013. 224 с.
7. Кадырова Г. А. Основные подходы к организации инклюзивной образовательной среды для детей с расстройствами аутистического спектра. *Здоровьесберегающие и коррекционные технологии в современном образовательном пространстве* : Сборник научных трудов по результатам международной научно-практической конференции, Магнитогорск, 20–21 ноября 2019 года. Магнитогорск : Магнитогорский государственный технический университет им. Г. И. Носова, 2019. С. 75–78.

8. Савчук Л. В., Михеева Л. А. Оптимальная модель сопровождения детей с расстройствами в образовательном учреждении. *Преподаватель года 2019* : сборник статей первого тура Международного научно-методического конкурса, Петрозаводск, 15 октября 2019 года. Петрозаводск : Международный центр научного партнерства «Новая Наука», 2019. С. 244-251.
9. Bystrova Y. T., Tokarskaya V. L., Vuković B. D. Optimum virtual environment for solving cognitive tasks by individuals with autism spectrum disorders: the questions and methods of design. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 2019. 7 (1). 63–72.
10. Никольская О. С., Баенская Е. Р., Либлинг М. М. Аутичный ребенок. Пути помощи. Изд. 6-е, стер. Москва : Теревинф, 2010. 288 с.
11. Рудик О. С. Коррекционная работа с аутичным ребенком : книга для педагогов : метод. пособие. Москва : Гуманитарный изд. центр ВЛАДОС, 2015. 189 с.
12. Сансон П. Психопедагогика и аутизм: из опыта работы с детьми и взрослыми. Изд. 4-е (эл.) Москва : Теревинф, 2015. 209 с.
13. Программа коррекционной работы для обучающихся с расстройством аутистического спектра: методические материалы для специалистов сопровождения учителей-логопедов, учителей-дефектологов, педагогов-психологов, тьюторов образовательных организаций / сост. : Т. Ю. Галочкина и др. Красноярск, 2016. 84 с.
14. Шрамм Р. Детский аутизм и АВА: АВА (Applied Behavior Analysis): терапия, основанная на методах прикладного анализа поведения / пер. с англ. З. Измайловой-Камар ; науч. ред. С. Анисимова. Екатеринбург : Рама Паблишинг, 2013. 208 с.
15. Rogers S. J. Interventions that facilitate socialization in children with autism. *Journal of autism and developmental disorders*, 2000. 30 (5). 399–409.
16. Thompson B. The Effects of Behavior Skills Training and Self-Monitoring on Paraprofessionals' Use of Incidental Teaching Procedures in a Preschool Classroom. *All Graduate Plan B and other Reports*. 2019. 1406.

REFERENCES

1. Bashina V. M. *Autizm v detstve*. [Autism in childhood]. M. : Medicine, 1999. [in Russian].
2. Gilbert K., Pitera T. *Autizm: Meditsinskoe i pedagogicheskoe vozdeystvie: Kniga dlya pedagogov-defektologov*. [Autism: Medical and Pedagogical Impact: A Book for Teachers-Defectologists]. / Per. from English O.V. Deryaeva; under scientific. ed. L.M. Shipitsina; D.N. Isaeva. M. : Vldos, 2002. [in Russian].
3. Morozov S. A. *Detskiiy autizm i osnovnyi ego korrektsii (materialyi k spetskursu)*. [Children's autism and the basics of its correction (materials for the special course)]. M. : Signal, 2002. [in Russian].
4. Kasatkin V. N., Haustov A. V. *Opyit organizatsii raboty spetsializirovannogo tsentra dlya detey s rasstroystvami autisticheskogo spektra*. [Experience of organizing the work of a specialized center for children with autism spectrum disorders]. *Childhood Autism: Research and Practice*, 2008. S. 7–24. [in Russian].
5. Mitsan E. L., Abolmasova L. S. *Sozdanie korrektsionno-razvivayuschey sredy dlya detey s rasstroystvom autisticheskogo spektra v domashnih usloviyah*. [Creation of a correctional and developmental environment for children with autism spectrum disorder at home]. *Actual problems of modern science, technology and education: abstracts of the 77th international scientific and technical conference*. Magnitogorsk : Magnitogorsk Publishing House. state tech. un-ta them. G.I. Nosova, 2017.T.2., S. 210–212 [in Russian].
6. Satmari P. *Deti s autizmom*. [Children with autism]. Saint Petersburg : Peter, 2013. 224 s. [in Russian].
7. Kadyrova G. A. *Osnovnyie podhody k organizatsii inkluzivnoy obrazovatelnoy sredy dlya detey s rasstroystvami autisticheskogo spektra*. [Basic approaches to the organization of an inclusive educational environment for children with autism spectrum disorders]. *Health-saving and correctional technologies in the modern educational space: Collection of scientific papers based on the results of an international scientific-practical conference, Magnitogorsk, November 20–21, 2019*. Magnitogorsk: Magnitogorsk State Technical University named after G.I. Nosova, 2019. S. 75–78. [in Russian].
8. Savchuk L. V., Miheeva L. A. *Optimalnaya model soprovozhdeniya detey s ras v obrazovatelnom uchrezhdenii*. [Optimal model of accompanying children with autism in an educational institution]. *Teacher of the Year 2019: Collection of articles from the first round of the International Scientific and Methodological Competition, Petrozavodsk, October 15, 2019*. Petrozavodsk: International Center for Scientific Partnership "New Science", 2019, pp. 244–251. [in Russian].
9. Bystrova Y. T., Tokarskaya V. L., Vuković B. D. Optimum virtual environment for solving cognitive tasks by individuals with autism spectrum disorders: the questions and methods of design. *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education (IJCRSEE)*, 2019, 7(1), 63–72.
10. Nikolskaya O. S., Baenskaya E. R., Libling M. M. *Autichnyiy rebenok. Puti pomoschi*. [Autistic child. Ways to help.]. Ed. 6th, revised. M. : Terevinf, 2010. (Special child). 288 s. [in Russian].
11. Rudik O. S. *Korrektsionnaya rabota s autichnyim rebenkom*. [Correctional work with an autistic child]: book. for teachers: method. allowance / O.S. Rudik. M. : Humanitarian ed. center VLADOS, 2015. 189 p. [in Russian].
12. Sanson P. *Psihopedagogika i autizm: iz opyita raboty s detmi i vzroslyimi*. [Psychopedagogy and autism: from the experience of working with children and adults]. Ed. 4th (e-mail) M. : Terevinf, 2015. 209 p. [in Russian].
13. *Programma korrektsionnoy raboty dlya obuchayuschihhsya s rasstroystvom autisticheskogo spektra*. [The program of correctional work for students with autism spectrum disorder]: methodological materials for specialists in accompanying speech therapists, teachers-defectologists, educational psychologists, tutors of educational organizations / Comp. : T.Yu. Galochkina, I.O. Baranova, L.I. Gracheva, T.S. Kuzmina [and others]. Krasnoyarsk, 2016. 84 p. [in Russian].

14. Shramm R. Detskiy autizm i AVA: AVA (Applied Behavior Analysis): terapiya, osnovannaya na metodah prikladnogo analiza povedeniya. [Childhood autism and ABA: ABA (Applied Behavior Analysis): therapy based on the methods of applied behavior analysis]. / per. from English Z. Izmailova-Kamar: scientific. ed. S. Anisimova. Yekaterinburg : Rama Publishing, 2013. 208 p. [in Russian].

15. Rogers S. J. Interventions that facilitate socialization in children with autism. *Journal of autism and developmental disorders*, 2000, 30(5), 399–409.

16. Thompson B. The Effects of Behavior Skills Training and Self-Monitoring on Paraprofessionals' Use of Incidental Teaching Procedures in a Preschool Classroom. *All Graduate Plan B and other Reports*, 2019, 1406.